

Plāns B

(Excerpt in Latvian)

Translated by: Māra Gredzena

Contact of the translator: mara.gredzena@gmail.com

CILVĒCĪBAS GALVENĀ FRONTES LĪNIJA

“Mūsu rīcībā ir visi fakti un risinājumi. Mums vienkārši jāmostas un jāmainās.”

Grēta Tūnberga, klimata aktīviste

Neskaitāmas reizes esmu sev un saviem mīļajiem apsolījis, ka gadiem ilgušais kara ziņošanas periods ir aiz muguras. Kad es sāku, es biju starp jaunākajiem. Kad jutu, ka ar to pietiek, es biju viens no vecākajiem. *Atbrīvots* no ilūzijām, piesātināts ar atkārtotām, saasinošām traģēdijām; dusmīgs, neapmierināts, pilnīgi bez balasta, kas absolūti nepieciešams līdzsvarotai pastāvēšanai. Kaujas laukā es ilūzijās un ideālos pazaudēju dažus draugus un paziņas, un izmantoju lielāko daļu "džokeru". Brīva izvēle, tāpat kā alpīnistiem, var būt liktenīga privilēģija.

Ar to pietika, es atkārtāju. Sev. Un citiem arī. Tajā pašā laikā es strauji zaudēju ticību savas profesijas spēkam. Žurnālistika man nekad nav bijusi kā darbs, bet jau kopš sešpadsmitā dzīves gada arī dzīvesveids. Pati dzīve. Tas man vēl vairāk apgrūtināja samierināšanos ar faktu, ka mūsu – un līdz ar to arī mans – darbs (a)sociālo tīklu un strauji, ātri sagremojamu viedokļu laikmetā, kas balstīts uz nulles zināšanām un pieredzi, ar patoloģiski novirzītu uzmanību, tik ātri un neatgriezeniski zaudē savu sociālo lomu. Ne tāpēc, ka zaudēta “vēstures pirmās versijas rakstītāja” loma, kas žurnālistiem nāk no kaujas lauka, bet gan diktatūras postošo seku dēļ.

Mēs esam nokļuvuši *postfaktum* sabiedrībā, kurā žurnālisti – arvien vairāk arī zinātnieki – ir zaudējuši savu stāvokli un savā veidā arī pilsonību. Mēs esam kļuvuši intelektuāli bezvalstnieki. Bet neaizmirsīsim, ka visu civilizāciju – un *cilšu* – pamatā ir daiļliteratūra. Kolektīvie meli, kurus var maigi pārvērst stāstu stāstīšanā, iespējams, ir evolucionāri nosacīti. Acīmredzot mēs atgriežamies pie saknēm. Žurnālistiem (un faktiem) tur nav vietas.

Nekad īsti nav bijis.

***

Jā, es ticēju, ilgu laiku ticēju, ka žurnālistika var mainīt pasauli uz labo pusi. Dažas reizes, īpaši personīgajos stāstos, man bija sajūta, ka pat man tas ir izdevies. Bet atsevišķi stāsti par iespējamām pārmaiņām arvien vairāk slīkst "lielajā bildē". Ja jūsu darbam nav tiešas ietekmes, tas ir tikai novērošana ar piedalīšanos = ego safari.

Kari, par kuriem es ziņoju, kļuva pastāvīgi – tie kļuva par *stāvokli*.

Slovēnijas un Eiropas Savienības acīs bēgļi, kuru likteņiem esmu veltījis lielāko daļu sava darba pēdējā pusotra gadu desmitu laikā, ir kļuvuši par kodolatkritumiem uz atdzīvinātā rasisma, ksenofobijas un arvien vairāk arī fašisma spārniem. Un – pretīga ļaunprātīga izmantošana – politiskās cīņas instruments.

Atvērta, brīva sabiedrība, kurai vajadzētu augt ap mums, mijas ar sienām, dzeloņstieplēm, jaunām (vecām) robežām, ierakumiem, sargtorņiem, paramilitārajām vienībām...

Ideoloģiskā šķelšanās ir pastiprinājusies. Vēsturiskā atmiņa, pati par sevi selektīva, ir gandrīz sapuvusi. Vēsture tiek rakstīta no jauna.

Otra sāpes labākajā gadījumā ir kļuvušas par biznesa kategoriju. Burtiski sociālais kapitāls.

Ētiskās vielas paliekas saplūda kopā ar uzmanību, pamatu un pārdomu atslēgu. Kauns un vaina slēpās anonimitātes ierakumos. Pārsvārā bija refleksi; *neatbilstība*. Spēle uz pilnu banku. It kā rītdiena nekad nepienāks.

Ir (bija) grūti saglabāt motivāciju.

***

Kad 2016. gada rudenī atgriezos no Mosulas, noguris un pilnīgi apnicis ziņot par (mūžīgo) tēmu, kur vēroju nežēlīgo sadursmi starp Irākas valdības spēkiem un pašpasludināto Islāma valsti, es biju gandrīz apņēmies sākt dzīvē darīt kaut ko citu. Ne tikai žurnālistikas jomā un žanra ziņā. Vispār es gribēju aizbēgt no žurnālistikas, savas reliģijas.

Protams, man nebija ne jausmas, kur un kas tas varētu būt. Pat ne tuvu.

***

Es varētu turpināt līdz bezgalībai. Par sesto lielāko dzīvnieku sugu izmiršanu – cilvēka "darbības" absolūtās sekas: uz Zemes šobrīd ir tikai uz pusi vairāk savvaļas dzīvnieku nekā 1970. gadā, cilvēku kopējā masa ir 30 procenti no visu mugurkaulnieku kopējā svara, 67

procenti sver lauksaimniecības dzīvnieki, visi savvaļas mugurkaulnieki kopā veido tikai 3 % no svara. Par lielā Austrālijas koraļļu rifa nāvi un 80 % visu kukaiņu pazušānu.

Par postoši siltajiem okeāniem: saskaņā ar 2015. gada žurnālā *Journal of Mathematical Biology* veikto pētījumu, ja okeāni turpinās uzsilt tik strauji kā līdz šim, līdz 2100. gadam "fitoplanktona skābekļa ražošana tiks pārtraukta, jo fotosintēzes process tiks atspējots, kas visvairāk iespējams, izraisīs masveida dzīvnieku un cilvēku nāvi." Par to, ka Māršala salas, Tuvalu un Kiribati jau grimst un ka 40 % pasaules iedzīvotāju dzīvo piekrastē, kas ir viena no klimata pārmaiņu frontēm. Par fosiliem lobijiem, "melno holokaustu". Par mainīgajām jūras straumēm. Par pieaugošo oglekļa dioksīda emisiju atmosfērā (rakstīšanas laikā 418 daļiņas uz miljoniem). Par polārlāčiem, kuri izzūdošajā dabiskajā vidē spiesti peldēt līdz pat divsimt kilometriem vienā reizē un medīt... belugas. Par Slovēnijas TEC 6 slēgšanu. Par to, ka sekas pasaules ekonomikai 2018. gadā maksāja 1,2 triljonus ASV dolāru – aptuveni 1,6 procentus no pasaules IKP. Par sulīgajiem pavasara ziediem janvārī augstu Alpos. Par Donaldu Trampu. Par klimata bēgļiem – cilvēkiem un dzīvniekiem, kuri tik dramatiski un traģiski iezīmēs tuvāko nākotni un kuri, ja mēs pievērsīsim maz, tiešām maz uzmanības, jau tik dramatiski un traģiski iezīmē tagadni: saskaņā ar Pasaules Bankas 2018. gada datiem, klimata pārmaiņu dēļ līdz 2050. gadam Āzijā, Āfrikā un Latīņamerikā 143 miljoni cilvēku būs spiesti pamest savas mājas. Par pasauli, kas izzūst. Par pasauli, ko raksturo "ūdens kari".

Par bada pandēmiju: Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas datiem šobrīd visā pasaulē mirst 265 miljoni cilvēku. Gandrīz divreiz vairāk nekā pirms gada. Pirms Covid-19 pandēmijas, kas apturēja lielu daļu pasaules ekonomikas. Par pasauli, kuru mēs pazinām, un kas strauji pazūd mūsu plaši aizvērtu acu priekšā. Par jaunu, daudz nedemokrātiskāku un mazāk atvērtu pasauli.

Jā, es varētu turpināt līdz bezgalībai, citēt desmitiem zinātnieku, uzskaitīt simtiem skaitļu un datu, kārtot attēlus, konkrētus faktus, paskaidrot, kam vajadzētu būt skaidram katram trešklasniekam (daudzi trešās klases skolēni, protams, zina klimata pārmaiņu sekas daudz labāk nekā viņu vecāki un vecvecāki). Bet es baidos, ka jebkurš faktu uzskaitījums ir lieks. Par daudz. Viss ir pateikts neskaitāmas reizes; uzmanība, pašreizējā laika lielais upuris, ir veiksmīgi sarukusi. Zinātne klimata pārmaiņu ziņā ir skaidra. Un tikai zinātne ir kompetenta. No otras puses, pārliecināšanai, varbūt *mesijiski* ir par vēlu. Pārliecināto pārliecināšana, to man iemācīja žurnālistikas ceļš, ir ētisks grēks.

(Ne tikai) zaudētā laika dēļ.

***

Klimata pārmaiņu sekas lielākajā daļā pirmās pasaules – arī (vai īpaši) ģeogrāfiski un klimatiski privilīģētajā Slovēnijā – ir kas tāds, tas notiek ar *citiem*. Kaut kas tāds, kas mūs neapdraud – vismaz *ne tieši* un eksistenciāli. Kaut kas, par ko mēs tik tikko varam atbildēt. Kaut kas tāds, kam evolūcija mūs (vēl) nav sagatavojusi. Kaut kas tāds, ko vietējā un globālā politika, ko virza tūlītēja ieguvuma vai sen novecojušas ideoloģiskas tēmas, lielā mērā ignorē – ja ne noliedz. Kaut kas tāds, kas nepārtraukti – kolektīvi nāvējošs – pieaug, pateicoties fosilā kurināmā vai tā ražotāju bezgalīgajai rentabilitātei, kas ir galvenais globālās sasilšanas cēlonis. Kaut kas mūs sašķeļ, nevis vieno, jo sugas – un sugu – izdzīvošanas vārdā mēs vienkārši vairs nevaram atļauties atstumtību.

Kaut kas, kas ir šeit un tagad.

***

Tā vietā, lai uzskaitītu skaitļus un faktus, un rādītu virkni apokaliptisku attēlu, mēs ar Matjažu šajā grāmatā nolēmām iepazīstināt ar kopienām un indivīdiem, kuri iespēju robežās veiksmīgi tiek galā ar klimata krīzi. Kopienas un indivīdi, kuri nav padevušies vispārējai vienaldzībai, augstprātībai un nezināšanai un labākajā gadījumā gaida (ārēju) *glābēju*. Kopienas un indivīdi, kuri aktīvi un drosmīgi spēruši soli arī cilvēces frontes līnijai un sākuši mainīt savu dzīvesveidu. Kopienas un indivīdi, kas mums visiem – cilvēcei – var piedāvāt zināšanas, enerģiju (burtiski), pieredzi un, protams, tehnoloģijas, kas, pilnībā iesaistoties vietējā, reģionālā un globālā līmenī, var saturēt klimata pārmaiņu sekas.

No Tilosas, pirmā enerģijas pašpietiekamā sala Vidusjūrā (saule un vējš), uz ģeotermālo un holistiski tālredzīgo Islandi. No ļoti daudzsološās jūras enerģijas attīstības (viļņi, plūdmaiņas) Orkneju salās Skotijas ziemeļaustrumos, kur no elektroenerģijas pārpalikumiem ražo zaļo ūdeņradi, un beidzot ar Austrijas pilsētu Gītingu, kas jau pirms ceturtdaļgadsimta aizsāka enerģijas pašpietiekamību (biomasu), un tikmēr ar vardarbīgiem kāpumiem un kritumiem ir kļuvusi par vienu no galvenajiem atjaunojamo enerģijas avotu attīstības un ražošanas tehnoloģiju attīstības centriem. No Šveices uzņēmuma Climeworks, kas sūknē oglekļa dioksīdu tieši no gaisa un iesmidzina to daļēji Islandes pazemē un daļēji izmanto rūpniecībā (dzērienu un siltumnīcu ražošanā), līdz pašpietiekamiem Skandināvijas ciematiem. No visa katra litija grama maršruta no Bolīvijas sāls pannām līdz Ķīnas elektromobiļu rūpnīcām un elektriskās mobilitātes revolūcijai Norvēģijā un ūdeņraža alternatīvām. Sākot ar Oslo atkritumu sadedzināšanas iekārtu, kas uztver sadedzināšanas

rezultātā radušos oglekļa dioksīdu un plāno to ļoti drīz uzglabāt valsts līmenī ģeoloģiskajās zemūdens alās, kur kādreiz atradās nafta un dabasgāze, un beidzot ar cilvēkiem, indivīdiem un kopienām, kas stāv aiz tā un daudziem citiem projektiem, kas skaļi un skaidri kliež, ka mēs nekādā veidā nedrīkstam zaudēt cerību – neskatoties uz pandēmijas postošajām sekām vietējai, reģionālajai un pasaules ekonomikai.

Tas ir ārkārtīgi grūts uzdevums.

Tas būs ārkārtīgi grūts uzdevums.

Bet, ja mēs netiksim galā, tas arī būs pēdējais uzdevums.

***

Ir patiešām grūti noticēt, ka – šeit un tagad – joprojām ir iespējams novērst kataklizmu vai vismaz to mazināt un labākajā gadījumā atlikt uz nenoteiktu laiku. Cilvēce cita starpā ir sava veida genocīds, ekocīds, karš(-i), rasisms, spēka spēle, vardarbība, alkatība, fiktīvas identitātes ... Pēc vairāk nekā divu desmitgažu ziņojumiem no visiem iespējamajiem krīzes punktiem, no cilvēces noziegumu izdarīšanas vietām, un pēc tam ar rūpīgu ieskatu globālās politikas un ekonomikas darbībā, un, pirmkārt, zinot cilvēka dabu, mani cerības meklējumi mūsu kopējai konfrontācijai ar klimata krīzi un mūsu dzīvesveidu robežojas ar kognitīvo disonansi.

Tulkojums: ikdienas (profesionālas) nozīmes meklēšana.

“Rakstnieks nav parādā saviem lasītājiem cerību. Viņa vienīgais pienākums ir godīgums. Bet es vēlos, lai tie no jums, kuri ņems šo grāmatu savās rokās, zinātu, ka tās autors ir saderinājies un nav izmisis. Ja es nebūtu, tad es to nerakstītu,” savā jaunajā grāmatā *Falter* rakstīja leģendārais vides aktīvis un rakstnieks Bilis Makkibens.

Es nevarētu viņam vēl vairāk piekrist.

Ir cilvēki un kopienas, kas pastāvīgi un konkrēti pārvar cinismu un savas bailes un nedrošību. Viņi meklē, kā saka, risinājumus. Pat tiesneša dotā papildlaikā, neskatoties uz lielo atpalcību, viņi joprojām met bumbu zem kājām un spēlē "līdz galam".

Un tā tas būs līdz pēdējai tiesneša svilpei. Šī ir grāmata par šīm kopienām un šiem cilvēkiem.

Tā nav cerība, ka mirst pēdējā. Bet tomēr.

Pandēmijas dēļ pasaule vairākus mēnešus šķita apstājusies. Praktiski viss plašsaziņas līdzekļu saturs – kā arī intīmā komunikācija – vienā vai otrā veidā bija saistīta ar vīrusu un tā sekām valstij, sabiedrībai, veselības aprūpes sistēmai, ekonomikai, izglītībai, sportam, kultūrai un tev/man. Šāda vienvirziena satiksme un ierobežota priekšstata veidošana par paudzi, kas

dzimusi pēc Otrā pasaules kara – pat vis totalitārākajās sabiedrībās – vēl nav piedzīvota. Klimata pārmaiņu sekas šajā laikā ir kļuvušas tikai par fona troksni. Gandrīz eksotiskas.

Viena tēma. Ierobežota pārvietošanās. Pārblīvēšanās garīgajā incestā. Intīma un kolektīva trauksme. Un tomēr vai arī tieši tik sasodīti maldinošas klātbūtnes sajūtas dēļ pasaules centrā: tāpēc, ka vīrusa pandēmija notiek ar mums visiem, ieskaitot tevi un mani. Īpaši tevi un mani. Tā kā nav ziņu par notikumiem pasaulē un jaunu (vecu) robežu rašanās un autoritāras apaugļošanās un vispārēja cilvēktiesību sabojāšana "veselības vārdā", tad tas nogalina empātijas (paliekas) un pazemina cilvēcīgās vērtības.

Liela daļa pasaules uz dažiem mēnešiem ir samazinājusies līdz dzīvokļiem un datoru un mobilo tālrunu ekrāniem. Vietējā un globālā, intīmā un kolektīvā karantīnā lietas ir kļuvušas tikai sliktākas. Līdz galējām robežām; paši esam kļuvuši par jaunumiem. Un tas viss nežēlīgā epidēmiskā narcisma laikā, realitātes šovu laikā, *pašīņu*, nevis indivīda laikā.

Vietējais un globālais “koronīts” vēl ilgi būs galvenā tēma. Un arī uzmanības centrā. Krīzes punkti, kari, klimata pārmaiņu sekas, dabas katastrofas, ekonomikas sabrukumi un ģeostatēģiskās zemestrīces, kas jau skaļi klauvē pie mūsu durvīm, būs tikai blakus jautājums.

Reklāmkarogs. No šīs domas man nodreb sirds.

Šī grāmata ir uzmanības sauciens. Mēs varam darīt tik daudz. Cik daudz jādara.

